

Roman Stelmach

(Archiwum Państwowe we Wrocławiu)

Katalog dokumentów przechowywanych w Archiwach Państwowych Dolnego Śląska

Wiadomości ogólne

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, wraz z Oddziałami Zamiejscowymi w Jeleniej Górze, Kamieńcu Ząbkowickim, Legnicy i Lubaniu, przechowuje w swoim zasobie 65 320 dokumentów pergaminowych i papierowych¹ (w Archiwum wrocławskim – 59 270). Stawia to naszą placówkę, pod tym względem, na pierwszym miejscu w kraju. Działania wielu wojen i kataklizmów dziejowych sprawiły, że pozostałe archiwa polskie, tak kościelne, jak i państwowe posiadają zasób dokumentowy znacznie przetrzebiony. Szczególnie dotkliwe były tu działania ostatniej z wojen. Szacunkowo można podać, że liczba dokumentów przechowywanych w pozostałych archiwach państwowych w naszym kraju, nie przekracza obecnie liczby dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu.

Na podstawie lektury przewodników i informatorów archiwalnych, wydanych przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych i zespoły pracowników poszczególnych Archiwów Państwowych ustalono, z dużą dozą prawdopodobieństwa, że najwięcej dokumentów pergaminowych posiadają (poza wrocławskim Archiwum) następujące Archiwa Państwowe:

Nazwa archiwum	Liczba dokumentów
Archiwum Państwowe w Gdańsku	23 803
Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie	15 260
Archiwum Państwowe w Poznaniu	3 395
Archiwum Państwowe w Toruniu	3 334
Archiwum Państwowe w Krakowie	3 041
Archiwum Państwowe w Bydgoszczy	800
Archiwum Państwowe w Zielonej Górze	569
Archiwum Państwowe w Szczecinie	547

¹ Por. *Archiwum Państwowe we Wrocławiu. Przewodnik po zasobie archiwalnym do 1945 roku*, pod red. A. Derenia i R. Żerelika, Wrocław 1996, (dalej: Przewodnik). Przedmiotem naszej analizy są wyłącznie dokumenty luźne, nie ujęte w księgach wpisów, kopiarzach i w materiale aktowym, w wypadku AP we Wrocławiu – aktach księstw i innych.

Archiwum Państwowe w Katowicach	281
Archiwum Państwowe w Łodzi	231 ²
Archiwum Państwowe w Lublinie	474

Daje to w sumie 51 466 dokumentów pergaminowych i papierowych³.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu posiada jeden z najstarszych dokumentów przechowywanych w polskich archiwach – dokument fundacyjny klasztoru cystersów w Lubiążu, wystawiony w 1175 r. przez księcia Bolesława I Wysokiego. Do najstarszych polskich dokumentów przechowywanych w innych zasobach archiwalnych kościelnych i państwowych, położonych na terenie naszego kraju, należą:

- a. dokument fundacyjny klasztoru cystersów w Łeknie z 1153 r, przechowywany w Archiwum Państwowym w Poznaniu⁴,
- b. bulla papieża Hadriana IV z 18 IV 1155 r. dla klasztoru w Czerwińsku, z zasobu AGAD w Warszawie⁵,
- c. dokument Henryka, księcia sandomierskiego z okresu między 1154 a 1155 r. dla komendy joannitów w Zagości, z Archiwum Państwowego w Krakowie.

Wrocławskie Archiwum z dokumentem fundacyjnym klasztoru cystersów w Lubiążu z 1175 r. plasuje się na czwartej pozycji. W tej grupie, najstarszych dokumentów wymienić należy jeszcze dwa dwunastowieczne oryginały, z 1179 i 1192 bull protekcyjnych dla klasztorów w Mogilnie i w Strzelnie, z AP w Bydgoszczy.

Liczba dokumentów zachowanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu i w jego Oddziałach Zamiejscowych skłoniła wrocławskich archiwistów do próby skatalogowania tego zasobu. Pierwsze próby przygotowania takiego wydawnictwa podjęto jeszcze w latach 70-tych XX wieku. Ich autor, Eugeniusz Kobzdaj, a także niżej podpisany opracowali pierwsze wersje zapisów dokumentów, planując wydanie I tomu takiego wydawnictwa, które zawierałoby informacje o dokumentach zachowanych do 1300 r.

² *Archiwum Państwowe Miasta Poznania i Województwa Poznańskiego. Przewodnik po zasobie archiwalnym*, Warszawa 1969, *Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Przewodnik po zespołach. I. Archiwa dawnej Rzeczypospolitej*, opr. pod red. J. Karwasińskiej, Warszawa 1975, *Archiwum Państwowe w Gdańsku. Przewodnik po zasobie do 1945 roku*, opr. Cz. Biernat, Warszawa – Łódź 1992, *Archiwum Państwowe w Lublinie i jego Oddziały. Przewodnik po zasobie archiwalnym*, T. I., Lublin 1997, *Archiwum Państwowe w Szczecinie. Przewodnik po zasobie archiwalnym. Akta do 1945 roku*. Opr. zbiorowe R. Gaziński, P. Gut, M. Szukała, Szczecin 2002, *Archiwum Państwowe w Katowicach. Informator o zasobie archiwalnym*, opr. P. Matuszka, Warszawa 2007.

³ Nie są to dokładne dane dla wszystkich archiwów, brak danych dla np. Archiwum Państwowego w Opolu, dla pozostałych archiwów są dane zaczerpnięte z cytowanych wydawnictw, które mogą być niepełne – p. aut..

⁴ Dokument fundacyjny klasztoru cysterskiego w Łeknie z roku 1153, opr. A. M. Wyrwa, Poznań 2003.

⁵ Na ten temat por. M. Stawski, *Opactwo czerwińskie w średniowieczu*, Warszawa 2007.

Zasadniczą zmianę tej koncepcji przyniósł 1980 r. i rewindykacja z Niemieckiej Republiki Demokratycznej⁶ ponad 15 000 dokumentów, pochodzących z dawnego zasobu Staats Archiv Breslau, wywiezionych poza granice Śląska przez tamtejszych archiwistów pod koniec II wojny światowej. Jako cel wywiezienia podawano ich ocalenie przed spodziewanymi bombardowaniami. Powrót tych dokumentów, po podpisaniu odpowiednich umów przez władze archiwalne obu krajów, sprawił, że zasób dokumentowy dla samego XIII wieku wzrósł ponad trzykrotnie. Spowodowało to konieczność opracowania nowej i znacznie rozbudowanej wersji katalogu. Prace te powstawały przy współpracy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie i Centrum Badań Bohemistycznych i Śląskoznawczych Uniwersytetu Wrocławskiego.

Kolejne wersje katalogu opracowywano na wielu spotkaniach zespołu, w czasie których ustalono dla tego wydawnictwa następujące wytyczne:

- a. Opracowanie katalogu dokumentów Archiwów Państwowych Dolnego Śląska i Oddziałów Zamiejscowych w Jeleniej Górze, Kamieńcu Ząbkowickim, Legnicy i Lubaniu⁷;
- b. część I katalogu, planowana do 1400 r., miała zawierać dokumenty ułożone w porządku chronologicznym;
- c. część II katalogu miała objąć kolejne tomy, od 1400 r. w porządku rzeczowym, wg układu: dokumenty poszczególnych zakonów i klasztorów na Śląsku, dokumenty miast i majątkowe, inne dokumenty pochodzące z różnych kolekcji i zbiorów archiwalnych.
- d. katalog miał objąć wyłącznie dokumenty luźne (por. niżej).

Jako recenzentów katalogu proponowano profesorów M. Haisiga (dla wersji najstarszej), oraz A. Gąsiorowskiego i T. Jurka, z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (na wniosek Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie). Ich bardzo wnikliwe i dokładne uwagi doprowadziły do poprawy i powstawania kolejnych 7 tomów części chronologicznej, opracowanych przez M. Chmielewską, R. Stelmacha i R. Żerelika⁸. Tom VIII⁹ katalogu stanowiły indeksy, autorstwa R. Stelmacha i R. Żerelika, wreszcie tom IX wydawnictwa zapoczątkować miał nową wersję katalogu, gdzie dokumenty miano układać wg kryterium rzeczowego. Tom ten (a właściwie jego pierwszą część), grupujący dokumenty drobnych zespołów

⁶ Szerzej na ten temat: E. Kobzdaj, *Archiwalia śląskie przekazane Archiwum Państwowemu we Wrocławiu z Niemieckiej Republiki Demokratycznej*, „Archeion”, t. 84, 1984, s. 157–165.

⁷ Chodzi o opracowanie katalogu dokumentów luźnych, por. p. 1.

⁸ *Katalog dokumentów przechowywanych w Archiwach Państwowych Dolnego Śląska* (dalej: Katalog), t. I (do 1300 r.), opr. R. Stelmach, Wrocław 1991, t. II (1301-1327), opr. R. Stelmach, Wrocław 1991, t. III (1328-1350), opr. R. Żerelik, Wrocław 1991, t. IV (1351-1366), opr. R. Stelmach, Wrocław 1991, t. V (1367-1381), opr. R. Stelmach, Wrocław 1991, t. VI (1382-1390), opr. M. Chmielewska, Wrocław 1995, t. VII (1391-1400), opr. R. Stelmach, Wrocław 1993.

⁹ Katalog, t. VIII, Indeksy do t. I–VII (do 1400 r.), opr. R. Stelmach i R. Żerelik, Wrocław 1998.

i kolekcji opracował R. Żerelik¹⁰. Prace nad tą wersją katalogu zakończono w 1998 r.

Kształtowanie zasobu dokumentowego Archiwum Państwowego we Wrocławiu

Sekularyzacja klasztorów i powstanie Archiwum

Powstanie Archiwum Prowincjonalnego we Wrocławiu¹¹ wiąże się z wielką akcją sekularyzacji dóbr kościelnych w Prusach i na Śląsku. Dla odciążenia państwa i jego obywateli od olbrzymich sum kontrybucji wojennych, które Prusy na mocy pokoju zawartego z Francją Napoleona I w Tylży (22 lipca 1807 r.) musiały spłacić Francji¹². Skutkiem sekularyzacji było zniesienie świeckiej władzy biskupiej, kapituły katedralnej, zgromadzeń kolegiackich, komturii joannickich i 68 klasztorów, za wyjątkiem klasztorów braci miłosierdzia, elżbietanek i urszulanek.

Od wielkich strat uchroniła Śląsk rozważna i odpowiedzialna polityka komisarza rządowego J. G. G. Büschinga¹³. Dla nas, archiwistów i historyków, istotna jest jego wielka rola przy ratowaniu olbrzymiej spuścizny archiwalnej, pozostałej po likwidowanych instytucjach, i przejęciu jej przez powstały wtedy Uniwersytet Wrocławski (w 1811 r.). Akta i dokumenty śląskich zgromadzeń przejęto w latach 1810-1812. W pierwszych dniach podejmowanych prac, J. G. G. Büsching zabezpieczył dokumenty klasztorów wrocławskich (20 XI 1810 r.), w Lubiążu i w Trzebnicy (21 XI), w Krzeszowie i w Kamieńcu (22 XI), klasztoru w Legnickim Polu (23 XI), klasztorów klarysek w Głogowie oraz w Czarnowasach, Jemielnicy i w Szprotawie (24 XI)¹⁴. Podjęte zostały pierwsze prace nad opracowaniem tego zasobu. Według planów J. G. Worbsa, akta i dokumenty każdego z klasztorów i kolegiat miały tworzyć odrębne zespoły.

Po utworzeniu Archiwum Prowincjonalnego we Wrocławiu jego pierwszym dyrektorem został J. G. G. Büsching. W ciągu około 10 lat Büsching z prywatnym docentem uniwersyteckim F. Jarrikiem, opracowali większość inwentarzy, w postaci repertoriów dla każdego z zespołów, układając w nim dokumenty w porządku chronologicznym. Tak więc dokumenty pergaminowe i papierowe, w liczbie ok. 40 000, utworzyły najstarszy i historyczny zasób nowego archiwum.

Skutkiem prac porządkowych, przeprowadzonych w Archiwum Państwowym (Staats Archiv), na początku XX w., za dyrekcji O. Meinardusa, było ułożenie tych zespołów w kolejności wg repozytur, każdy z nich otrzymał

¹⁰ Katalog, t. IX, cz. 1, *Archiwa książęce i drobne akcesje (1401 – 1500)*, opr. R. Żerelik, Wrocław 1998.

¹¹ B. Krusch, *Geschichte des Staatsarchivs zu Breslau*, Leipzig 1908.

¹² *Historia Śląska*, t. II, cz. II., Wrocław 1970, s. 376, U. K. Erler, *Rechts – und verfassungs- geschichtliche Probleme der Säkularisation durch den preussischen Staat in Schlesien im Jahre 1810*, Hamburg 1978, s. 29 nn., *Przewodnik*, s. 11, *Encyklopedia Wrocławia*, Wrocław 2000, s. 750.

¹³ *Encyklopedia*, s. 750.

¹⁴ U. K. Erler, op. cit., s. 119-120.

numer kolejny¹⁵. Zespoły te ułożono w porządku alfabetycznym, według niemieckiej nazwy miejscowości, będącej siedzibą zgromadzenia.

Nr	Repozytura	Klasztor (kolegiata)
1.	Rep. 53.	Klasztor franciszkanów w Leśnicy Opolskiej (na Górze Św. Anny)
2.	Rep. 54	Klasztor minorytów w Bytomiu
3.	Rep. 55.	Klasztor kanoników regularnych NMP na Piasku we Wrocławiu
4.	Rep. 56.	Klasztor kanoniczek regularnych Św. Anny na Piasku we Wrocławiu
5.	Rep. 57.	Klasztor dominikanów Św. Wojciecha we Wrocławiu
6.	Rep. 58.	Klasztor dominikanek Św. Katarzyny we Wrocławiu
7.	Rep. 59.	Klasztor franciszkanów we Wrocławiu
8.	Rep. 60.	Klasztor minorytów Św. Doroty we Wrocławiu.
9.	Rep. 61.	Kolegium jezuickie we Wrocławiu.
10.	Rep. 62.	Klasztor kapucynów we Wrocławiu.
11.	Rep. 63.	Klasztor klarysek Św. Klary we Wrocławiu.
12.	Rep. 64.	Kolegiata Św. Krzyża we Wrocławiu.
13.	Rep. 65.	Kościół Św. Krzyża, kolegium wikariuszy i mansonarzy we Wrocławiu.
14.	Rep. 66.	Fundacja Św. Macieja we Wrocławiu.
15.	Rep. 67.	Klasztor premonstratensów Św. Wincentego we Wrocławiu.
16.	Rep. 68.	Fundacja Św. Jadwigi w Brzegu.
17.	Rep. 69.	Klasztory kapucynów, minorytów i dominikanów w Brzegu.
18.	Rep. 70.	Klasztor dominikanów w Bolesławcu.
19.	Rep. 71.	Klasztor premonstratensek w Czarnowasach.
20.	Rep. 72.	Kolegiata NMP w Niemodlinie.
21.	Rep. 73.	Klasztor dominikanów w Ząbkowicach Śl.
22.	Rep. 74.	Klasztor karmelitów w Kozuchowie.
23.	Rep. 75.	Klasztor franciszkanów i minorytów w Kłodzku.
24.	Rep. 76.	Kolegiata NMP w Głogowie.
25.	Rep. 77.	Klasztor dominikanów w Głogowie.
26.	Rep. 78.	Klasztor franciszkanów w Głogowie.
27.	Rep. 79.	Klasztor klarysek Św. Krzyża w Głogowie.

¹⁵ O. Meinardus, R. Martiny, *Das neue Dienstgebäude des Staatsarchivs zu Breslau und die Gliederung seiner Bestände*, Leipzig 1909, s. 33 nn.

28.	Rep. 80.	Kolegiata Św. Bartłomieja w Głogówku.
29.	Rep. 81.	Klasztor minorytów w Głogówku.
30.	Rep. 82.	Komenda joannitów w Grobnikach.
31.	Rep. 83.	Klasztor cystersów w Krzeszowie.
32.	Rep. 84.	Klasztor cystersów w Henrykowie.
33.	Rep. 85.	Klasztor cystersów w Jemielnicy.
34.	Rep. 86.	Klasztor franciszkanów w Jaworze.
35.	Rep. 87.	Klasztor franciszkanek w Jaworze.
36.	Rep. 88.	Klasztor cystersów w Kamieńcu Ząbkowickim.
37.	Rep. 89.	Klasztor minorytów w Koźlu.
38.	Rep. 90.	Klasztor franciszkanów w Głubczycach.
39.	Rep. 91.	Klasztor cystersów w Lubiążu.
40.	Rep. 92.	Klasztor benedyktynek w Lubomierzu.
41.	Rep. 93.	Klasztor benedyktynek w Legnicy.
42.	Rep. 94.	Klasztor dominikanów w Legnicy.
43.	Rep. 95.	Klasztor kartuzów w Legnicy.
44.	Rep. 96.	Kolegiata Bożego Grobu w Legnicy.
45.	Rep. 97.	Klasztor minorytów w Lwówku Śl.
46.	Rep. 98.	Klasztor magdalenek w Nowogrodźcu nad Kwisą.
47.	Rep. 99.	Klasztor dominikanów w Nysie.
48.	Rep. 100.	Klasztor franciszkanów w Nysie.
49.	Rep. 101.	Klasztor kapucynów w Nysie.
50.	Rep. 102.	Kolegiata w Nysie i Otmuchowie.
51.	Rep. 103.	Klasztor krzyżowców Bożego Grobu w Nysie.
52.	Rep. 104.	Klasztor magdalenek w Nysie.
53.	Rep. 105.	Klasztor minorytów w Środzie Śl.
54.	Rep. 106.	Klasztor kapucynów w Prudniku.
55.	Rep. 107.	Kolegiata Św. Krzyża w Opolu.
56.	Rep. 108.	Klasztor minorytów w Opolu.
57.	Rep. 109.	Klasztor dominikanów w Opolu.
58.	Rep. 110.	Klasztor dominikanów w Raciborzu.
59.	Rep. 111.	Kolegiata Św. Tomasza w Raciborzu.
60.	Rep. 112.	Klasztor dominikanek w Raciborzu.
61.	Rep. 113.	Klasztor franciszkanów w Raciborzu.
62.	Rep. 114.	Klasztor cystersów w Rudach.
63.	Rep. 115.	Klasztor kanoników regularnych w Oleśnie.
64.	Rep. 116.	Klasztor kanoników regularnych w Żaganii.
65.	Rep. 117.	Klasztor dominikanów w Świdnicy.
66.	Rep. 118.	Klasztor kapucynów w Świdnicy.
67.	Rep. 119.	Klasztor minorytów w Świdnicy.
68.	Rep. 120.	Klasztor magdalenek w Szprotawie.
69.	Rep. 121.	Klasztor klarysek w Strzelinie.

70.	Rep. 122.	Klasztor karmelitów w Trzcinicy Wielkiej.
71.	Rep. 123.	Klasztor benedyktynek NMP w Strzegomiu.
72.	Rep. 124.	Klasztor karmelitów w Strzegomiu.
73.	Rep. 125.	Klasztor cysterek w Trzebnicy.
74.	Rep. 126.	Klasztor benedyktynów w Legnickim Polu.
75.	Rep. 127.	Klasztor paulinów – eremitów w Leśniku.
76.	Rep. 128.	Klasztor karmelitów w Wołowie.
77.	Rep. 129.	Klasztor minorytów w Brzegu.

Przejęcie akt i dokumentów dawnych archiwów książęcych

Na mocy dekretu z 8 XI 1821 r. do Archiwum Prowincjonalnego we Wrocławiu trafiły akta

instytucji państwowych. Za kadencji drugiego dyrektora Archiwum, Gustawa Adolfa Stenzla (1822 - 854), wrocławskie Archiwum przejęło (do 1830 r.) ponad trzydziestokrotnie więcej akt, niż posiadało do tej pory¹⁶. Wśród nich były akta dawnych księstw śląskich, przejmowane z siedzib ich archiwów, mieszczących się dotąd w dawnych zamkach książęcych. Akta te i dokumenty przejęto i opracowano w latach 1827-1830.

W tej partii trafiły się także dokumenty pergaminowe i papierowe. Nowe zespoły zostały opracowane wg nowego porządku, ustalonego przez Stenzla, polegającego na nadawaniu dokumentom i aktom układu rzeczowego. W ten sposób obie grupy archiwaliów podzielone zostały na 10 kolejnych tematycznych działów, te dzielono na pomniejsze poddziały, także tematyczne, a w ich ramach dokumenty (ale i akta) układano chronologicznie. Były to działy:

- I. Stosunek księcia do podległego mu księstwa.
- II. Stany.
- III. Zarządzanie księstwem.
- IV. Ustrój prawno – sądowniczy.
- V. Policja.
- VI. Skarbowość,.
- VII. Wojskowość.
- VIII. Kultura rolna i statystyka życia gospodarczego.
- IX. Sprawy obyczajowe i oświecenie.
- X. Sprawy kościelne i fundacje dobroczynne¹⁷.

¹⁶ *Przewodnik*, s. 11.

¹⁷ B. Krusch, op. cit., s. 217 - 218. Akta księstw opracowane zostały w tym samym układzie w następującym porządku: Rep. 16 – 19. Księstwo i miasto Wrocław, Rep. 20. Księstwo Brzesko – Legnicko – Wołowskie, Rep. 21-22. Księstwo Brzeskie, Rep. 23. Hrabstwo Kłodzkie, Rep. 24-25. Księstwo Głogowskie, Rep. 26. Księstwo Karniowskie, Rep. 27. Margrabstwo Górnych Łużyc, Rep. 28-29. Księstwo Legnickie, Rep. 30. Księstwo

W tym samym czasie przejmowano i opracowano wg tych samych zasad akta i dokumenty dawnych wolnych państw stanowych (*Standesherrschaften*) i Mniejszych Państw Stanowych (*Minderherrschaften*).

Zespoły dokumentowe i aktowe opracowane zostały oddzielnie przez G. A. Stenzla. W czasie porządkowania zasobu na początku XX w., otrzymały te zespoły kolejne numery, według repozytur.

Nr	Repozytura	Księstwo
1.	Rep. 1 b.	Księstwo Wrocławskie
2.	Rep. 2.	Miasto Wrocław ¹⁸
3.	Rep. 3.	Księstwo Brzesko – Legnicko – Wołowskie
4.	Rep. 4 a.	Hrabstwo Kłodzkie.
5.	Rep. 4 b.	Księstwo Głogowskie
6.	Rep. 4 c.	Księstwo Ziębickie.
7.	Rep. 4 d.	Księstwo Nyskie.
8.	Rep. 4 e.	Księstwo Oleśnickie.
9.	Rep. 4 f.	Księstwo Opolsko – Raciborskie.
10.	Rep. 5.	Księstwo Żagańskie.
11.	Rep. 6 a.	Księstwo Świdnicko – Jaworskie.
12.	Rep. 6 b.	Księstwo Cieszyńskie.
13.	Rep. 6 c.	Księstwo Opawskie.
14.	Rep. 6 d.	Księstwo Karniowskie.
15.	Rep. 6 e.	Państwo Stanowe Bytomsko – Odrzańskie (Beuthen – Oderberg)
16.	Rep. 6 f.	Państwo Stanowe Beuthen – Carolath.
17.	Rep. 6 g.	Państwo Stanowe Wodzisław
18.	Rep. 6 h.	Państwo Stanowe Milicz.
19.	Rep. 6 i	Mindherrschaft Olbendorf.
20.	Rep. 6 k.	Państwo Stanowe Pszczyna.
21.	Rep. 6 l.	Państwo Stanowe Sułów.
22.	Rep. 6 m.	Państwo Stanowe Żmigród.
23.	Rep. 6 n.	Państwo Stanowe Syców.
24.	Rep. 7.	Margrabstwo Górnych Łużyc. ¹⁹

Ziębickie, Rep. 31- 32. Księstwo Nyskie, Rep. 33-34. Księstwo Oleśnickie, Rep. 35- 36. Księstwo Opolsko – Raciborskie, Rep. 37-38. Księstwo Żagańskie., Rep. 39- 40. Księstwo Świdnicko – Jaworskie, Rep. 41. Księstwo Cieszyńskie, Rep. 42. Księstwo Opawskie, Rep. 43-44. Księstwo Wołowskie, Rep. 45. Państwa Stanowe (*Standes- i Minderherrschaften*): Bytom nad Odrą, Bielsko, Carolath – Beuthen, Lutynia (Śląsk Czeski), Twardogóra, Fryštát, Brunthal, Ciwsków, Frydek, Goszcz, Wodzisław, Międzybórz, Milicz, Neuschloss, Olbersdorf, Pszczyna, Reichwaldau, Roy, Sułów, Żmigród i Syców.

¹⁸ W zespole znalazły się akta i dokumenty miasta Wrocławia, będące własnością Archiwum Prowincjonalnego. Z tej grupy dokumentów w 1892 r. przekazano do Archiwum Miasta Wrocławia partie dokumentów miejskich dotyczących zapisów odnoszących do posesji zlokalizowanych na miejskich ulicach i placach, por. odpowiednie zapisy w dawnym Rep. 2.

Depozyty miast i majątków śląskich

W okresie rządów dyrektora C. Grünhagena (1862-1901) do Archiwum Państwowego we Wrocławiu (od 1867 r.) zaczęto, w formie depozytów, sprowadzać dokumenty pergaminowe pochodzące z archiwów miejskich i książęcych.

Po nadaniu zespołom archiwalnym kolejnych numerów repozytury, co stało się za rządów dyrektora O. Meinardusa, depozyty te znalazły się w Rep. 132, którą podzielono na kilka części:

Rep. 132 a. Depozyty miejskie.

Rep. 132 b. Depozyty gmin krajowych i kościelnych.

Rep. 132 c. Depozyty książęce.

Rep. 132 d. Depozyty rodzin i osób.

Rep. 132 e. Depozyty korporacji i różnych instytucji.

Szczególne miejsce wśród omawianych akt zajmują depozyty miejskie, które w repozyturze archiwalnej otrzymały symbol Rep. 132 a. Do 1909 r., czyli do wydania informatora o Archiwum Wrocławskim, autorstwa Meinardusa i Martinyego²⁰, do zasobu Archiwum Państwowego we Wrocławiu przejęto archiwalia z 40 miast śląskich, a akcja przejmowania depozytów trwała do 1945 r. Z dawnej Rejencji Głogowskiej były to dokumenty miast: Czerwieńska, Głogowa, Koźuchowa, Nowego Miasteczka, Otynia, po tym okresie, w 1911 r. przejęte zostały jeszcze dokumenty miasta Zielonej Góry.

Z terenu Rejencji Opolskiej przejęto akta i dokumenty miast: Bierutowa, Bralina, Byczyny, Głogówka, Głuchołazów, Grodkowa, Kluczborka, Mikołowa, Namysłowa, Paczkowa, Pszczyny, Rychtała, Tarnowskich Gór i Żor, a po 1909 r. jeszcze z Rybnika.

Natomiast z terenu dawnej Rejencji Wrocławskiej pochodziły archiwalia z pozostałych miast, tzn. z Bolkowa, Chojnowa, Dzierżoniowa, Góry Śl., Jeleniej Góry, Kamiennej Góry, Lubina, Lwówka Śl., Nowej Rudy, Nowogrodu Bobrzańskiego, Oławy, Strzelina, Ścinawy, Świerzawy, Wąsosza, Wiązowa, Wińska, Ziębic, Złotoryi, Złotego Stoku. Po tym okresie przejęto jeszcze do Archiwum dokumenty z miast Łądka Zdroju i Żmigrodu.

Wśród depozytów książęcych znalazły się dokumenty dawnego Księstwa Oleśnickiego, przejęte za rządów Grünhagena w 1885 r.²¹ (po śmierci ostatniego księcia oleśnickiego Wilhelma 18 X 1884 r.). Do zasobu archiwalnego trafiło 738 oryginałów dokumentów, wraz z repertorium oraz 800 dokumentów

¹⁹ Dodać należy, że z tej grupy dokumentów nie zachowały się dokumenty z następujących Księstw: Ziębickiego, Nyskiego, Oleśnickiego, Żagańskiego, Świdnicko-Jaworskiego, Cieszyńskiego, Opawskiego, Karniowskiego a także wymienionych Wolnych i Mniejszych Państw Stanowych.

²⁰ O. Meinardus, R. Martiny, *Das neue Dienstgebäude des Staatsarchivs zu Breslau und die Gliederung seiner Bestände*, Leipzig 1909.

²¹ B. Krusch, op. cit., s. 336, Meinardus, op. cit., s. 35- 36.

nieuporządkowanych, pochodzących z archiwów książąt oleśnickich z dynastii Podiebradów, z najstarszym przywilejem króla czeskiego Przemysła Ottokara II z 1263 r.²²

W tym czasie przejmowano także z archiwów majątkowych dokumenty rodzinne, z których można dla przykładu wymienić dokumenty rodzin Blacha, Fritschen, Haukohl, Klizting. von Limburg - Sturm, Nickisch - Rosenegk, Oppen, Pfeil - Oberdiesdorf, Randow, Recke, Reiche, Reinersdorf, Rottenburg, Sauerma, Saurma- Ober Struse, Schickfus, Seidlitz Habendorf, Spiegel, Vitzendorf- Rehdiger, von Wallenberg- Pachaly, Wehmar, Zeidlitz - Trütschler i Ziebern.

Pod względem zachowania dokumentów pergaminowych, dawne Staats Archiv należał do największych wśród archiwów ówczesnych Niemiec. Jednak ogólna liczba wszystkich przechowywanych w nim dokumentów nie jest znana. II wojna światowa nie oszczędziła wielu inwentarzy dokumentowych, zwłaszcza kartkowych, ale i inwentarzy książkowych i repertoriów.

Straty w zasobie dokumentowym poniesione w wyniku działań II wojny światowej

Schyłek II wojny światowej to czasy (od 1942 r.) powolnego wywożenia zasobu archiwalnego z Wrocławia, dla jego ratowania przed spodziewanymi zniszczeniami, głównie na teren środkowych Niemiec, Do wytypowanych obiektów, w tym wypadku w górach Harz, wywieziono najcenniejszy zasób archiwalny, w tym dokumenty. Zasób ten zapakowano w specjalne, kartonowe pudła i różnymi drogami ekspediowano go na Zachód. Nie udało się jednak wywieźć wszystkich dokumentów. W nowym miejscu znalazły się głównie dokumenty poklasztorne, oraz zawartość dawnych depozytów z Rep. 132. Znaczna część zasobu uległa poważnemu rozproszeniu, w czasie akcji ich wywózki. Natomiast archiwalia, które pozostały w murach Archiwum w 1945 r., w czasie walk o Wrocław (Festung Breslau, od II do V 1945 r.) uległy całkowitemu zniszczeniu.

Kształtowanie zasobu dokumentowego po 1945 roku

Po ustaniu działań wojennych przystąpiono do organizowania polskiej sieci archiwalnej. Archiwum Państwowe we Wrocławiu, z siedzibą przy ul. Pomorskiej 2, zaczęło gromadzić zasób archiwalny sprowadzany z niemal całego Śląska. Dla naszych badań istotne jest stwierdzenie, że w tym zasobie znalazły się resztki dawnego zasobu dokumentowego – drobna część dokumentów poklasztornych wraz z zachowanymi repertoriami, oraz fragmenty zasobu depozytów miejskich i majątkowych.

---

²² W zasobie archiwalnym znalazły się pod Rep. 132 c. wraz z dokumentami Ziemstwa Księstwa Świdnicko – Jaworskiego.

Do nowego Archiwum przyjmowano dokumenty instytucji, które przed 1945 r. nie były własnością Archiwum Państwowego – chodzi tu o dawne archiwa samorządowe i majątkowe. Do Archiwum przejęto więc tą drogą dokumenty miast śląskich i dokumenty majątkowe.

Pozostała część dokumentów powróciła do zasobu archiwalnego w latach 50-tych i 60-tych, w wyniku rewindykacji z Czechosłowacji²³ i dawnego ZSRR²⁴.

W zasobie archiwalnym znalazły się dokumenty miast: Dzierżoniowa (46 j.a.), Kłodzka (583 j.a.), Świdnicy (7.748 j.a.) i Wrocławia (15.253 j.a., dokumenty te odzyskano z archiwów radzieckich). Z akt majątkowych przejęto dokumenty Hochbergów z Książa, Hatzfeldtów ze Żmigrodu, Schaffgotschów z Cieplic Śl. i innych.

Zasadnicze znaczenie dla ukształtowania się zasobu archiwalnego miała rewindykacja dokumentów z Niemieckiej Republiki Demokratycznej w 1980 r.²⁵, gdy do zasobu powróciło około 15 000 dokumentów pergaminowych, znajdujących się dotąd w górach Harz. Archiwum odzyskało poważne fragmenty dawnego zasobu poklasztornego, a także dokumenty z dawnych depozytów miast, majątkowe, z kolekcji i drobnych akcesji. Wśród nich znalazły się najstarsze, zachowane obecnie, dokumenty archiwalne, pochodzące z XII i XIII wieku.

Po uporządkowaniu, skatalogowaniu i opracowaniu tego zasobu można było przystąpić do oszacowania strat w dokumentach, poniesionych w wyniku działań II wojny światowej. Można to było przeprowadzić porównując stare, zachowane niemieckie repertoria poklasztorne, oraz niektóre repertoria dokumentów z dawnych depozytów. Straty archiwalne omówiono szczegółowo w innym miejscu²⁶.

Podsumowując, należy stwierdzić, że straty w zespołach dokumentów dawnych śląskich klasztorów i depozytów są poważne i obejmują:

- ok. 10.000 dokumentów poklasztornych,
- 818 dokumentów z depozytów miejskich,
- 48 dokumentów z dawnych depozytów majątkowych oraz
- 235 dokumentów z dawnego depozytu Księstwa Oleśnickiego.

---

²³ A. Dereń, *Archiwalia śląskie rewindykowane z Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej*, „Sobórka”, t. 18, 1963, nr 4, s. 532- 534.

²⁴ A. Dereń, *Przekazane Polsce przez Związek Radziecki akta śląskie w AP we Wrocławiu*, „Sobótka”, t. 13, 1958, nr 4, s. 663 – 664, A. Kucner, *Ocalale archiwum miejskie we Wrocławiu*, „Sobótka”, t. 8, 1953, nr 3, s. 361- 367.

²⁵ E. Kobzdaj, *Archiwalia śląskie przekazane Archiwum Państwowemu we Wrocławiu z Niemieckiej Republiki Demokratycznej*, „Archeion”, t. 84, 1988, s. 157- 165.

²⁶ R. Stelmach, *Straty w dokumentach poklasztornych w świetle zachowanych repertoriów archiwalnych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*, „Archeion”, t. CIX, Warszawa 2006, s. 93-112, idem, *Straty w dokumentach i aktach dawnych depozytów w świetle inwentarzy i repertoriów archiwalnych Archiwum Państwowego we Wrocławiu*, w druku.

Dane te są potwierdzone jedynie w wypadku zachowania się dawnych poniemieckich repertoriów lub inwentarzy kartkowych²⁷.

Katalog dokumentów Archiwum Państwowego we Wrocławiu i jego Oddziałów Zamiejscowych

Po ukazaniu się pierwszej wersji „Katalogu dokumentów” pojawiły się pierwsze jego oceny i recenzje. Czytelnicy katalogu zgłaszali wobec Autorów uwagi i spostrzeżenia. W czasie prowadzenia wielu kwerend okazało się, że ta wersja katalogu nie jest pozbawiona błędów. Polegały one głównie na dostrzeżonych brakach, nieujętych w katalogu dokumentach, na mylnie zapisanych sygnaturach dokumentów, na stwierdzonych w wielu wypadkach błędach w zapisanych datach dokumentów, w ich treści, opisie pieczęci. Nie uwzględniono także wielu pozycji bibliograficznych, zawierających publikację treści dokumentów lub ich regestów.

W międzyczasie zmianie uległa koncepcja wydawania katalogu dokumentów po 1400 r., zarysowana początkowo wg układu rzeczowego. Wersja ta wydała się dość skomplikowana wobec pierwszej wersji, wg której dokumenty układano chronologicznie. Ten sposób wydaje się najprostszym dla zarówno autora katalogu, jak i dla późniejszych jego użytkowników. Tak więc kolejne tomy katalogu będą opracowywane wg porządku chronologicznego.

Nowa wersja katalogu, która prezentowana jest czytelnikom, to „Katalog dokumentów średniowiecznych przechowywanych w Archiwach Państwowych Dolnego Śląska”, obejmujący zapisy o dokumentach wystawionych do 1500 r. Wersja ta będzie się także różniła od poprzedniej tym, że tomy katalogu dokumentów po 1400 r. będą obejmowały zapisy wyłącznie o dokumentach sensu stricto. Katalogi te nie będą obejmowały więc korespondencji (listów), różnych drobnych zapisów i materiałów archiwalnych nie będących dokumentami. Spowodowane to zostało faktem ogromnego wzrostu tego typu materiałów archiwalnych w zasobach naszej instytucji, zwłaszcza zaś dla XV w. Najwięcej korespondencji badacz znajdzie w takich zespołach archiwalnych jak: *Akta miasta Wrocławia* i *Akta miasta Świdnicy*, w których znajduje się kilkanaście tysięcy listów z XV w.. Od takiego materiału nie są wolne też zespoły zawierające dokumenty majątkowe (Schaffgotschów i Hatzfeldtów), a w mniejszej mierze i dokumenty poklasztorne.

W opisie dokumentu zrezygnowano z podawania informacji o nie zachowanych pieczęciach. Tomy katalogu do 1400 r. zawierały informacje o pieczęciach pierwotnie przywieszonych do dokumentów, jak i o materiale, który pozostał po materiale sfragistycznym. W tomach obejmujących okres od 1400 r. te informacje nie będą podawane, opis dokumentu ograniczy się więc do adnotacji o zachowanych przy dokumentach pieczęciach.

---

²⁷ . Por. R. Stelmach, *Zbiór dokumentów Archiwum Państwowego we Wrocławiu*, „Archeion”, t. 83, 1987, s. 151- 153.

Katalog dokumentów średniowiecznych obejmuje informacje o 17 169 dokumentach, zachowanych w różnych postaciach w zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu i w jego Oddziałach Zamiejscowych. Materiał ten zgrupowano w 16 kolejnych tomach, obejmujących kolejno dokumenty z następujących okresów:

t. I (990-1310), t. II (1311-1339), t. III (1340-1360), t. IV (1361-1370), t. V (1371- 1389), t. VI (1390-1400), t. VII (1401-1410), t. VIII (1411-1420), t. IX (1421-1430), t. X (1431-1440), t. XI (1441-1450), t. XII (1451-1460), t. XIII (1461-1470), t. XIV (1471-1480), t. XV (1481-1490), t. XVI (1491-1500).

Z zasobów wrocławskiego Archiwum jest prezentowanych 15 929 dokumentów. Poszczególne Oddziały Zamiejscowe Archiwum Wrocławskiego posiadają:

1. Oddział w Legnicy – 937 dokumentów.
2. Oddział w Jeleniej Górze – 302 dokumenty.
3. Oddział w Kamieńcu Żąbkowickim – 1 dokument.

Z oddziału w Lubaniu nie zachowały się dokumenty do interesującego nas okresu.

W postaci oryginału zachowało się 16 021 dokumentów. Pozostałe formy zachowania to wszelkiego rodzaju kopie, wśród nich odpisy, transumpty i widymusy. Pamiętać jednak należy, że znaczna liczba dokumentów zachowała się w postaci oryginału (a nawet dwóch lub kilku ekspedycji) oraz kilku kopii. Informują o tym w każdym wypadku opisy dokumentów.

Należy dodać, że badacze zaliczyli do późniejszych falsyfikatów 76 dokumentów (dla okresu do 1360 r.). Najstarszym z zachowanych jest, [a raczej są] falsyfikaty dokumentu fundacyjnego klasztoru cystersów w Lubiążu, pochodzące z XIV i XV w. Wszystkie odnoszą się do dokumentu fundacyjnego z 1175 r., przy czym na falsyfikatach podano datę dzienną *in festo beatorum apostolorum Phylippi et Jacobi*.²⁸, której pozbawiony jest oryginał.

Aż 7 420 dokumentów spisano na pergaminie. Pozostałe zaś to dokumenty oryginalne spisane na papierze, lub zachowane we wszelkiego rodzaju kopiach, zazwyczaj papierowych.

Charakterystyczne jest to, że 9 803 dokumenty spisano w języku niemieckim, a raczej w różnych odmianach języka staroniemieckiego. Najstarszy zachowany dokument niemiecki pochodzi z 1261 r. i zawiera ortyle magdeburskie, wystawione dla miasta Wrocławia, w związku z lokacją miasta na prawie magdeburskim 16 XII 1261 r.²⁹ Fakt ten świadczy o umacnianiu się tego języka w poszczególnych kancelariach śląskich w tym okresie, co może zilustrować następujące zestawienie:

---

²⁸ Rep. 91 nr 2, 3 i 4.

²⁹ Dokumenty miasta Wrocławia nr 24 i 25.

Okres	Liczba dokumentów niemieckich
Do 1300 r.	5
Do 1350 r.	175
Do 1400 r.	1267

W katalogu ujęto 5 918 dokumentów spisanych w języku łacińskim. Język ten występował w śląskich kancelariach przez cały interesujący nas okres.

Ciekawym faktem jest zachowanie się 242 dokumentów, spisanych w języku dolnoniemieckim, który uważany jest za przodka dzisiejszego języka holenderskiego (czy może niderlandzkiego). Najstarszy taki dokument pochodzi z 1349 r. Dokumenty te występują powszechnie w zespole „Dokumentów majątku Hatzfeldtów”. Rodzina ta przybyła na Śląsk na początku XVII w., z dzisiejszego pogranicza holendersko - niemieckiego. Tamtych terenów dotyczą zachowane dokumenty, spisywane w tym języku na kartach pergaminowych i papierowych. Dla ułatwienia posługiwania się tymi dokumentami przez potomków Hatzfeldtów, a także badaczy zainteresowanych dziejami rodu, archiwiści niemieccy opisali te dokumenty w języku niemieckim, w zachowanym repertorium akt i dokumentów majątkowych³⁰.

W XV-wiecznych dokumentach pojawia się także język czeski. Są to dokumenty dotyczące kontaktów, najczęściej handlowych, z ówczesnymi Czechami, a także dokumenty Hrabstwa Kłodzkiego i Księstwa Oleśnickiego, rządzone przez książąt z dynastii Podiebradowiczów (w Hrabstwie Kłodzkim od 1459 r., w Księstwie Oleśnickim od 1492 r., po wymarciu miejscowej linii książąt piastowskich na Konradzie X Białym). W sumie dokumentów czeskich mamy 58, najstarszy pochodzi z 1428 r.

Wśród omawianych dokumentów nie ma dokumentów polskich, ani hebrajskich (w tym języku spisywano zachowaną powszechnie korespondencję, zachowaną wyłącznie w dokumentach miast Wrocławia i Świdnicy z XV w.).

Dokumenty średniowieczne, zachowane do 1500 r., pochodzące ze zbiorów AP we Wrocławiu, posiadają zachowane pieczęcie³¹. Materiał ten jest bezcenny, trudno oszacować nawet w przybliżeniu liczbę wszystkich zachowanych pieczęci na naszych dokumentach do tego okresu. Szacunkowo wyliczono, na podstawie zapisek katalogowych, że na dokumentach pergaminowych, zachowanych do 1300 r. znajduje się 688 oryginalnych odcisków pieczęci woskowych i bull papieskich. Na tę liczbę składają się:

³⁰ Por. wstęp do zespołu oraz ponemieckie repertorium dokumentów, „Akta majątku Hatzfeldtów”.

³¹ Mowa jest w tym wypadku o pieczęciach przymocowanych dokumentów. Nie analizujemy pieczęci luźnych, oderwanych od dokumentu, wiadomej lub niewiadomej proveniencji (p. aut).

Rodzaj pieczęci	Liczba zachowanych odcisków do 1300 r.
Pieczenie księżęce	198
Bulle papieskie	143
Pieczenie biskupów	139
Pieczenie kapituł	28
Pieczenie wystawców prywatnych	22
Pieczenie opatów	20
Pieczenie arcybiskupów gnieźnieńskich	15
Pieczenie legatów papieskich	13
Pieczenie klasztorów	13
Pieczenie miejskie	13
Pieczenie księżnych	12
Pieczenie dziekanów	9
Pieczenie archidiaconów	9
Pieczenie plebanów	8
Pieczenie księży klasztorów	8
Pieczenie kanoników	6
Pieczenie wójtów	6
Pieczenie oficjałów biskupich	6
Pieczenie scholastyków	4
Pieczenie kantorów	3
Pieczenie królów czeskich	3
Pieczenie kustoszy	2
Pieczenie kanclerzy kapitulnych	2
Pieczeń szpitala	1
Pieczeń przeora	1
Pieczeń margrabiego	1
Pieczeń prowincjała cysterek	1
Pieczeń kapelana	1
Pieczeń wikariusza	1

Najstarszą pieczęcią zachowaną na oryginalnym dokumencie, jest pieczęć księcia Bolesława I Wysokiego, przymocowana do dokumentu fundacyjnego klasztoru cystersów w Lubiążu z 1175 r.³² Na jednym z falsyfikatów lubiąskich umocowano pieczęć biskupa wrocławskiego Żyroslawa II, natomiast na oryginalnym dokumencie biskupa Cypriana z 1202 r. widoczna jest pieczęć tego hierarchy.³³ Dla ciekawości podać można, że najstarsza zachowana pieczęć opacka to pieczęć opata klasztoru kanoników regularnych w Arrovaize Lucjusza z końca XII w.³⁴, najstarsza pieczęć arcybiskupa gnieźnieńskiego Henryka Kietlicza widnieje przy jego dyplomie z 1203 r.³⁵, natomiast najstarsze pieczęcie śląskich księżnych widnieją przy dokumencie z 1228 r. dla klasztoru lubiąskiego

³² Rep. 91 nr 1.

³³ Rep. 91 nr 2 i 7.

³⁴ Rep. 116 nr 1.

³⁵ Rep. 125 nr 2.

– są to pieczęcie księżnych - Jadwigi, żony Henryka I Brodatego i Anny, żony Henryka II Pobożnego³⁶.

Elementy merytoryczne – data i miejsce wystawienia, regest dokumentu

Podobnie jak w tomach poprzednich, tak i w tym wypadku zasadniczą częścią katalogu będzie regest, czyli streszczenie dokumentu w języku polskim. Poprzedzać je będzie data i miejsce wystawienia dokumentu.

Data dokumentu składa się z roku wystawienia, po nim następuje data dzienna. Wyrażana jest ona w wersji współczesnej, w nawiasie podaje się wersję oryginalną, wyrażaną w średniowieczu w kalendarzach rzymskim lub kościelnym. W dokumentach biskupów wrocławskich od początku XIV w. pojawia się data sformułowana w formie współczesnej – np. *tercio die martii, XXIII die Decembris* etc. W dokumentach stanowiących instrumenty notarialne, datę oznaczano także wg indykcji, godzin i lat pontyfikatu kolejnych papieży. Podobnie dokumenty królów czeskich i cesarzy posiadały datację wg lat panowania, a bulle papieskie – wg lat pontyfikatu.

Miejsce wystawienia przedstawia się w formie współczesnej, a w nawiasie w formie oryginalnej, podając niejednokrotnie wszystkie elementy miejsca wystawienia dokumentu. Bogate spectrum przedstawiają pod tym względem instrumenty notarialne, gdzie jako miejsce wystawienia występują kościoły i kaplice, średniowieczne tawerny, a nawet cmentarze. Powszechne są także domy mieszkalne, w których te dokumenty spisywano. Ponieważ były to najczęściej testamenty, dlatego miejscem ich spisania były izby w domach osób spisujących swą ostatnią wolę.

Regest dokumentu zawiera imiona i nazwiska osób i instytucji wystawiających dokumenty, osób i instytucji dla których je spisywano, oraz krótką treść zaistniałej między nimi czynności prawnej. W regestach dokumentów starano się podawać możliwie wszystkie miejscowości, występujące w dokumentach.³⁷ Wobec problemów z lokalizacją miejscowości, folwarków i różnych obiektów geograficznych, wiele z tych nazw pozostawiano w wersji oryginalnej. Nazwy miejscowości leżące poza granicami Polski i Śląska oddawane są w w wersji obowiązującej obecnie w danym kraju, poza ogólnie przyjętymi nazwami występującymi w naszym języku (jak np. Praga, Paryż, Drezno etc.). Wystawców dokumentu oddawano ściśle w wersji oryginalnej, zawartej w dokumencie. Tyczy to szczególnie królów czeskich

³⁶ Rep. 91 nr 32.

³⁷ Miejscowości lokalizowane są według dostępnych obecnie słowników – m. innymi kolejnych tomów *Schlesisches Ortschaftsverzeichniss. Alphabetisches Verzeichniss sämtlicher Städte, Flecken, Dörfer und sonstiger Ortschaften und Wohnplätze der Provinzen Nieder- und Oberschlesien*, Breslau 1928 (wydawnictwo ukazywało się w kolejnych latach), St. Rospond, *Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej*, t. I i II., Wrocław 1951, *Słownik nazewnictwa krajoznawczego polsko – niemiecki i niemiecko – polski*, Wrocław 1998.

i cesarzy, a także całej gamy śląskich książąt. A więc np. późniejszy król Karol IV, to do 1346 r. margrabia morawski, od 1346 do 1378 r. król rzymski i król czeski, a od 1355 r. także cesarz.

Elementy archiwalne – opis stanu zachowania, pieczęcie, bibliografia, sygnatury bieżące

Opis dokumentu rozpoczyna informacja o jego formie zachowania – oryginał, kopia, transumpt czy widymus. Następnie podawany jest język, w jakim dokument spisano – łaciński, niemiecki, dolnoniemiecki czy czeski, następnie materiał, na jakim dokument spisano – pergamin lub papier. Z kolei Czytelnik informowany jest o wymiarach dokumentu – długość x szerokość + wysokość zakładki (pliki), na jakiej mocowana była pieczęć. Wymiary podawane są w milimetrach.

Kolejnym elementem opisu jest informacja o zachowanej pieczęci. Jak już wyżej wspomniano, w opisach dokumentów do 1400 r. informowano o pieczęciach obecnie zachowanych, jak i o tych, których już przy dokumentach nie ma. Po tym okresie zapis ograniczono do pieczęci zachowanych przy dyplomach. W każdym wypadku, przy pieczęciach zachowanych podano informację o rodzaju mocowania – na paskach pergaminowych, kolorowych sznurach jedwabnych (z podawaniem ich kolorów) lub sznurach konopnych. Na dokumentach papierowych pieczęcie mocowano w formie opłatka.

Elementy sygnatury składają się z sygła archiwum lub jego oddziału, gdzie dokument jest aktualnie przechowywany (Wr., JG, Leg., KZ), następnie podawana jest nazwa zespołu³⁸. Opis kończy sygnatura dokumentu – najpierw sygnatura aktualna, a w nawiasie sygnatura dawna. Sygnatura dawna podawana jest ze względu na cytowania przez badaczy w literaturze dawniejszej.

Dodać należy, że po wydaniu poprzedniej wersji katalogu dokumentów, do Archiwum Państwowego w Opolu, w ramach scalania zespołów, przekazano zespoły dokumentów z dawnej Rep. 132 a. Depozyty miast – Grodkowa Śl., Kluczborka, Namysłowa, Paczkowa, do AP w Katowicach – miasta Pszczyń, a do AP w Zielonej Górze – Dokumenty miasta Żagania.

Częścią wydawnictwa są także:

- bibliografia tematu, obejmująca pozycje książkowe niemieckie i polskie dotyczące śląskiej archiwistyki, publikacji dokumentów w wydawnictwach kodeksowych i naukowych,
- wykaz skrótów,
- wykaz zespołów archiwalnych, z których pochodzą cytowane dokumenty.

---

³⁸ Zapisy odnoszące się do poszczególnych repertoriów (Rep.) objaśnione zostały powyżej.